

מ"מ וציונים

פרק קמא דביצה

קיץ תשע"ו

ב.

במשנה ב"ש אומרים שאור בכזית וכו', בגמ' לקמן ז': מבואר דפליגי לענין ביעור, ובשאג"א סוסי' פ"א הוכיח מכאן דלגבי איסור בל יראה לא אמרינן חצי שיעור אסור מן התורה, דא"כ למאי נפק"מ בשיעורו [להראשונים דס"ל דאין לוקין על בל יראה דהוי לאו הניתק לעשה], וטעמא משום דהא דח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי וזה לא שייך בבל יראה, דאף אם יוסיף עליו לא יעבור אלא מכאן ולהבא ולא למפרע. ועי' צל"ח וחי' מנחת שלמה כאן שאף להחולקים על השאג"א דיש איסור בל יראה בח"ש משכח"ל כמה נפק"מ.

בתוד"ה ביצה, בתירוצם עי"ל דנקט לב"ש תאכל דמשמע אכילה וטלטול וכו' וב"ה אגב ב"ש נקטי לא תאכל, במהרש"א נקט דזה תירוצן נפרד [ועי' מהר"ם], ובי' המהרש"א דלתירוצם הא' לא ניח"ל למימר דב"ה אגב ב"ש דזה תלוי באמוראי בגמ', ע"ש. ויעוי' רע"א ופנ"י אם לכו"ע אסורה הביצה גם בטלטול.

בתוד"ה אוכלא דאפרת. יעוי' תור"פ דנראה בדבריו דהתוס' לא ניח"ל במה שפירש"י. ועי' מהרש"א שהק' לד' התוס' דהוא משום דאי בעי שחיט ואכיל כל שבגוה, דהא בגמ' מבואר דבתרנגולת העומדת לביצים למאן דשרי מוקצה ואסר נולד אסור, ולא אמרינן דהוי אוכלא דאפרת ואפי' דאי בעי שחיט ואכיל כל שבגוה, ותי' דכיון דנולד ממוקצה אסור, ועי' מהר"ם שיף ופנ"י, והיינו דאף דשרי מוקצה אין היוצא ממנו אוכלא דאפרת והוי נולד, יעוי' בזה היטב.

תוד"ה דלמא, עי' מהרש"א ובעה"מ, ועי' הג' קרני ראם על המהרש"א.

בתרנגולת העומדת לביצים מ"ט דב"ש מוקצה היא, שיטת בעה"מ דדוקא בעומדת לגדל ביצים להוציא מהם אפרוחים, אבל בעומדת להטיל ביצים לאכילה לא חשיבי הביצים מוקצה דדעתו עליהם [ועי' תורי"ד ופנ"י], והוכיח כן מהא דשרי בשבת קמד: לחלוב עז

לקדירה אף דהעז מוקצה בשבת, והראב"ד השיג עליו דודאי אף בעומדת להטיל ביצים לאכילה הווי מוקצה [והא דשבת קמד: מיירי ביו"ט דאין העז מוקצה]. והר"ן הק' בגמ' דכאן משמע דכיון שהתרנגולת מוקצה הווי הביצים היוצאות ממנה מוקצה, ובגמ' שם בשבת מבואר דאף שהעז מוקצה משום איסור שחיטה אין חלבה מוקצה, ותי' דכיון שבעצם העז עומדת לאכילה אף דאיסורא דשבת רביע עלה לא יצאה מתורת אוכל וגם חלבה אינו חשוב נולד, אבל בתרנגולת העומדת לביצים חשיבי נולד. ולפי"ז בתרנגולת העומדת לביצים לעולם הביצים אסורות וכהראב"ד, ואפי' אי נימא דבגמ' בשבת שם התירו לחלוב עז לקדירה אפי' בשבת, דהתם מיירי בעז העומדת לאכילה ורק איסורא הוא דרביע עלה.

בתוד"ה מגביהין וכו', התוס' הק' על רש"י בשבת שפי' דמיירי בעצמות וקליפין שאין ראויין אפי' למאכל בהמה מסיפא דמתני' דהתם. ועי' פנ"י שתי' דעת רש"י דשער של אפונין ראוי למאכל בהמה ועצמות וקליפין לא, והא דשרי לטלטלם משום גרף של רעי, ואפ"ה לר' יהודה דלית לי' מוקצה כיון דאפשר ע"י ניעור הטבלא עדיף. ובחי' מנחת שלמה הק' דבהתיירא דגרף של רעי התירו אפי' בצואה עצמה כדאיתא בשבת קכא: דנקיט לעכברא בצוציתיה, ולא הצריכו ע"י דבר אחר.

ב.

בתוד"ה אין מבקעין, עי' היטב מש"כ הגרע"א כאן בחי' מה שהיה נראה לולי דברי התוס', ומש"כ בגליון השו"ע סי' ש"ח בתחילת הסימן ועל המג"א סק"ט, וע"ע בחי' מנחת שלמה ובשש"כ פ"כ הע' פ"ג באופן שמשנה את יעודו של הכלי באמצע השבת.

הא דסתם ביו"ט כר"י ובשבת כר"ש. כן פס' השו"ע סי' תצ"ה ס"ד דאף שבשבת התירו מוקצה [מחמת מיאוס או העומד לעיסקא וכד' (מ"ב שם)] ביו"ט החמירו. והרמ"א שם הביא מהטור דיש מקילין אף ביו"ט במוקצה אבל נולד אסור. אך דעת הרא"ש לקמן בסוף

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

היתה יולדת בו ביום והו"ל לאוסרה מספק, עי' מה שתירצו הרא"ש הרשב"א והר"ן. עוד הביאו דעת רבינו אפרים דאה"נ ביו"ט שאחר השבת אסורות, והביריתא דשרי מיירי רק ביו"ט שבאמצע השבוע, והראשונים נחלקו עליו, יעוי' בזה.

ג.

כולה חדא גזירה היא, עי' פיהמ"ש להרמב"ם שבת פ"ד מ"א, שמי שגזר זאת הגזירה ראה שלא תתקיים אלא בגזירה אחרת ולפיכך גזר שתיהם בבת אחת וזהו הנקרא חדא גזירה, ע"ש.

בתוד"ה גזירה, בבי' דעת רש"י עי' רע"א שתירץ דלקמן שהוא ספק אם הוא מפירות הנושרין לא סגי בזה דהוי ספק דרבנן [ור"פ ס"ל דאף בדשיל"מ מותר, ורק במוקצה דחמיר אסור], ואחר שאסרו פירות הנושרין באכילה הוי מוקצה אף לטלטול, דשוב אין דעתו עליהם.

ובמה שהעמידו התוס' דגזירת פירות הנושרין אינה אלא בדבר שמתאוה לו ובידו ליטלו בקל, העירו בזה דא"כ בביצה מ"ט גזרו לר"י משום פירות הנושרין הרי אין בידו ליטלה בעצמו, עי' מנח"ש.

התוס' הק' אמאי גזרו שמא יעלה ויתלוש הא שרי לתלוש משום דהוי מלאכת או"נ, ובתו"ד נקטו בפשיטות דרק במכשירין יש חילוק דבאפשר לעשותן מעיו"ט אסור לעשותן ביו"ט, אך זה שנוי במחלוקת, יעוי' לקמן ריש פ' שלישי [כג:], דשיטת רש"י שם דהא דאין צדין ביו"ט משום שאפשר מעיו"ט, וכך נקטו התוס' בשבת ריש פ' תולין. ובשו"ע סי' תצ"ה ס"א פסק כהתוס' כאן והרמ"א הביא דיש מחמירין אף במלאכת או"נ שאפשר מעיו"ט, [ועי' פנ"י שבי' ד' רש"י ב: שכתב משום פירות הנושרין בשבת ולא ביו"ט, לשיטתו דביו"ט שרי מדאורייתא].

ועי' עוד לקמן שם דהרמב"ן במלחמות כתב דמדאורייתא אסור קצירה וטחינה וצידה משום דהם מלאכת עבודה, משום שאינם הכשר המאכל אלא תיקון שדרך לעשותו לימים הרבה, והר"ן שם נקט שרק מדרבנן אסרו מלאכות אלה שנראה לימים הרבה ולא ניכר שהוא ליומו. [ובמש"כ התוס' ע"פ הירושלמי דמדאורייתא רק מלישה ואילך חשיב מלאכת או"נ, ראיתי בברכ"א שהק' דאכתי יהא שרי צידה וקצירה מדין מכשירי או"נ, אך במלאכת יו"ט (אות ק"ט) כת' דרק מה שאינו בגוף האוכל חשיב מכשירין, וי"ל].

המסכת וכן בסוף שבת דמבואר מהסוגיא שם דאין חילוק בין שבת ובין יו"ט ובתרווייהו קיי"ל כר"ש. ועי' ב"י שם.

[וביו"ט שחל בשבת, באו"ש פ"ב משבת ה"ט נקט בפשיטות דהוא כיו"ט, אך בשש"כ פכ"א סע' ח' כתב דהוא כשבת ע"ש בהערה כ"א בשם הגרש"ז].

יו"ט דקיל ואתו לזלזולי ביה, עי' חת"ס דזה דוקא לב"ה דשרי הוצאה ביו"ט, אבל לב"ש דאסור לא ואדרבה שבת חמיר טפי ומש"ה ס"ל בשבת כר"י וביו"ט כר"ש, ועי' מהר"ם. אך ברשב"א מבואר דלכולהו תנאי אין חילוק בין שבת ליו"ט אלא דרבי ראה דברי ר"ש במוקצה, והחמיר כר"י ביו"ט משום דקיל, ומש"ה שנאם כב"ה לפסוק הלכה כך. [עוד ציינו בזה להמל"מ פ"א מהל' יו"ט הי"ז דמשמע שקולת יו"ט משום דאין בו סקילה, ונפק"מ דיו"כ יהא כיו"ט לענין מוקצה, אמנם בשו"ע סי' תרי"א פס' דיוה"כ כשבת לענין מוקצה].

הבעה"מ הק' מהא דאמר' לקמן דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסיר, ועי' היטב מה שתי' "הריני מוסר לך כלל גדול בתורת המוקצה", ובמלחמות שם.

כח דהתירא עדיף, הגרע"א כתב דזה רק בדאורייתא משום דספיקא לחומרא והכל יכולין להחמיר [ומוקצה חמיר כדאורייתא כמש"כ התו"י לקמן ג:], ע"ש.

הכנה דרבה, שיטת רש"י דרבה לשיטתו בפסחים מז: דילפי' מהאי קרא דמוקצה אסור מדאורייתא, והיינו דכל שלא היה הדבר מוכן לסעודת שבת או יו"ט מחול אסור כדין מוקצה מה"ת. והראשונים הק' עליו דרבה הדר ביה למסקנה שם בפסחים, ועוד דא"כ אף אם לא היתה הביצה נגמרת מאתמול אלא בו ביום הו"ל לאוסרה מהאי טעמא, [ועי' פנ"י], וכתבו הראשונים דאינו שייך לדין מוקצה, אלא הוא דין הכנה דאין יום קודש מכין לחברו, עי' רשב"א ובעה"מ. ועי' היטב אפיקי ים ח"ב סי' ט"ז י"ז. [ובדעת רש"י, עי' מנ"ח מצוה רח"צ סק"ט שהעיר דלהמבואר בסוגיא שם בפסחים היה לו ללקות על אכילת הביצה, ובאפיק"י שם יישב בזה].

ובמש"כ התוס' בדבר אפוי ומבושל לא שייך הכנה, במג"א סי' תקכ"ז סק"א הק' עליהם מהסוגיא בפסחים, ועי' קה"י סי' א', וחי' מנחת שלמה בשיעורים סי' ב'.

שבת דעלמא תישתרי, עי' חזו"א סי' מ"ט סק"א.

השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאכלן ביו"ט, הראשונים הק' דלמא אם לא היה שוחטה

ד.

ר' יהושע אומר אם יש שם מאה פומין יעלו, עי' רשב"א. רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט וכו' הוי דשיל"מ וכו', האחרונים הקשו דהתינח למה שפירש"י דהא דשיל"מ אינו בטל משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, האי טעמא שייך גם בספק כזה שאינו ע"י תערובת, אבל להר"ן בנדרים דמה שדשיל"מ אינו בטל משום שדומה להיתר ואינו בטל בו, טעם זה אינו שייך אלא בתערובת ולגבי ביטול ולא בסתם ספק, והפנ"י נשאר בזה בצ"ע. ובקוב"ש אות ד' כתב דגם הר"ן נצרך לטעמו של רש"י אלא דס"ל שב' הטעמים משלימין זא"ז, ע"ש. וכע"ז כתבו עוד אחרונים באופנים שונים.

והרש"ש כתב [ע"ש מה שהק' עוד בד' רש"י] שיש לבאר דמזה שדשיל"מ אינו בטל אפי' בדרבנן מוכח שגם ספיקו אסור בדרבנן, דאל"ה מה אכפ"ל שאינו בטל אכתי אינו אלא ספק דרבנן ושרי. [והקשו ע"ז דבאיכבא איסורא ל"א ספיקא דרבנן לקולא]. וע"ע מש"כ בזה במנח"ש.

תוד"ה נימא. כת' התוס' דאף שהיה אסור בבין השמשות לא אמרינן מיגו דאיתקצאי דל"א מוקצה מחמת יום שעבר. והאחרונים הקשו הא סו"ס הקצה אותו מדעתו, ומה אכפ"ל שהיה מחמת חוסר ידיעתו וכלפי שמיא גליא שהיה מותר, [וציינו לסוגיא לקמן לא: בבית מלא פירות שנפחת שאם היה אסור מדאורייתא לפוחתו ולהוציא הפירות היו מוקצה], עי' קוב"ש אות ו', וע"ע מנח"ש שהאריך בזה.

ובמה שחלקו התוס' מסוכה, עי' תוס' סוכה י: ושבת כב., וברשב"א כאן. ובחזו"א סי' מ"ט ס"ק י"ג. ויעוי' עוד בריטב"א סוכה מו: שס"ל דאמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, ע"ש. [ובענין אכילת שרויה בשבת שאחר הפסח, עי' בחזו"א שם ס"ק ט"ו, (ושש"כ פ"ב הע' א' ול"ג) ובתשו' רע"א סוסי ה'].

אושפזיכניה דרב הונא וכו' מהו לאטווינהו וכו', האחרונים הקשו מה היה הס"ד הלא בכדי להתיר לבשל מיו"ט לשבת בעינן לטעמא דהואיל ומקלעי ליה אורחין, והכא הרי לא חזי בו ביום לאורחים, ואי משום דס"ל כרב חסדא דצרכי שבת נעשין ביו"ט גם בלאו טעמא דהואיל א"כ יהא מותר גם בטלטול לצורך השבת ק"ו ממלאכה, עי' שמחת יו"ט וצל"ח וחת"ס, וע"ע מנח"ש כאן. [עי' ביאור"ל תרל"ח ס"ב ד"ה וביו"ט גבי טלטול מוקצה לצורך או"נ].

משום משקין שזבו, הרשב"א הק' הא ביצה לא גרעא ממשקה הבא לאוכל דחשיב אוכל ושרי, ועי' מנח"ש, וע"ע בתוס' שבת קמג: ד"ה הלכה.

ביצה אוכלא, עי' קוב"ש אות ב', ואור שמח טומאת אוכלין פ"ח הי"ג.

בתוד"ה ר' יוחנן אמר, עי' מהרש"א ורש"ש.

ג:

בשלמא לרבה וכו' אלא לרב יוסף ור' יצחק, הגרע"א הק' דלדידהו גם אפשר להעמיד הבריייתא בעומדת לגדל ביצים וכו"י דאית ליה מוקצה [ומוקצה חמיר כדאורייתא כמ"ש התו"י שבגליון לר"נ], ועי' מהרש"א.

ספיקא דרבנן, בקוב"ש [אות ג'] הק' דיש חזקה דמעיקרא שנולדה ביו"ט. ובמנח"ש כת' דמשמע דמיירי גם בספק דלא מהני חזקה, כגון תו"ת, ועי' בקרני ראם על המהרש"א.

דבר שיש לו מתירין, שיטת רש"י כאן דלא בטיל משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וכנודע ד' הר"ן נדרים נב. שפי' באופן אחר משום דדבר הדומה אינו מבטל את מה שכנגדו אלא מחזקו [ומש"ה לר' יהודה מין במינו אינו בטל], וכל שיש לו היתר דומה קצת להיתר ואינו מבטלו, ע"ש. והצל"ח כאן ובנובי"ת אה"ע סי' ל"ח כתב דסברת עד שתאכלנו וכו' שייכא רק לגבי איסור אכילה, דכיון שאוכל פעם אחת שוב אינו יכול לאכלה, אבל לגבי טלטול [וכן שאר שימושים] שיכול לשוב ולהשתמש גם היום וגם למחר, לא שייכא סברא זו.

דבר שבמנין. להלכה פסק הרמב"ם [מאכ"א פט"ז ה"ח] שבטל, ורק בדבר חשוב כאותן ז' שנמנו אינן בטלים [שם ה"ג] וכן פסק המחבר [יו"ד ק"י סע' א'], אמנם הרמ"א שם פסק דאת שדרכו להמנות תמיד ואין מוכרין אותו אלא במנין אינו בטל וכו"י אליבא דר"מ, והפוסקים הביאו דעת סה"ת ואו"ה דכל שדרכו להמנות אינו בטל וכתנא דקציעות, ע"ש בנו"כ שדנו איך לפסוק בזה. [ויל"ד בטעם הדבר שאינו בטל אם הוא מפני חשיבותו ככריה וחתיקה הראויה להתכבד וכד', דהרי לכאורה מבואר בסוגיין דגם חלק מדבר שבמנין אינו בטל, כשהספק הוא רק על פי החבית שאינו חשוב בפנ"ע, ובפשטות מבואר דהוא דין בצורת התערובת שכה"ג אינה יכולה לבטל כשהמיעוט נמנה בתוך התערובת לעצמו].

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

רב אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה. בשיטמ"ק הביא מהריטב"א שהק' הא הוי ספק ברכות ולקולא, ועי' מהר"ם שיף, ובקוב"ש אות ח'.

והרשב"א הק' לדידן [דקי"ל כרב דודאי אינן קדושה אחת ומנהג אבותינו בידינו] למה אין עושים הבדלה בליל יו"ט ב' של גלויות, ותירץ משום דלא ליתו לזלולי ביה, [וכעי"ז כתבו התוס' בסוכה מג. דגדר התקנה להחזיק במנהג כאילו לא ידעין בקביעא דירחא, ומש"ה לא נוטלין לולב ביו"ט א' שחל בשבת], ויעוי' בצל"ח, ובקוב"ש ח-י, ומש"כ בזה במנח"ש.

עוד בגדר התקנה דיו"ט שני, הרמב"ם כתב [פ"א הכ"ד] דב' יו"ט של גלויות ב' קדושות הן ומש"ה ביצה שנולדה בזה מותרת בזה וכרב, ובפ"ו הי"ד גבי תנאי בעירוב כתב דהאידינא דיו"ט שני מנהגא בעלמא א"א לעשות עירוב בתנאי, ומשמע דהוי קדושה אחת, והלח"מ הק' דדבריו סתרי אהדדי, ויעוי' מש"כ בזה בחי' הגר"ח על הרמב"ם שם בפ"ו.

השתא דידעין בקביעא דירחא, המנ"ח [מצוה ש"א] הקשה הרי קביעותא דירחא תלויה בקבלת העדים וקידוש החודש בבי"ד [ולכ"ה פ' בתחילת ימי האמוראים עדיין קדשו את החודש באר"י], ומה מהני מה דידעו בקביעא דירחא, ע"ש באריכות, ובחזו"א סי' ק"ל.

ה.

בתוד"ה ונתקלקלו, יעוי' ברמב"ם פ"ג מהל' קדוה"ח ה"ה שכתב שנתקלקלו שלא ידעו מה יעשו שאם יקריבו תמיד של בין הערבים שוב לא יוכלו להקריב מוסף, וכמו שהק' בתוס', [ומבואר לכאורה שלא הסכים לתירוצי התוס'], וע"ש בלח"מ.

שיטת הרמב"ם פ"ג הט"ז מקדוה"ח שבי"ד יכולים לקדש את החודש למפרע, ואפי' ד' וה' ימים אחר שקדשו את החודש אם יבואו עדים ויעידו שנראה בזמנו יש בידם לסתור מה שקדשו ומקדשים אותו למפרע, והאחרונים הקשו דא"כ גם אחר שתקנו שלא יקבלו מן המנחה ולמעלה לא הועילו בתקנתם, משום דאח"כ יסתור למפרע, ועי' מנ"ח מצוה ד' אות ז' שביאר דכיון שמה שקדשו בי"ד עשוי וכדאמרי' אתם אפי' שוגגין או מזידין, גם מה שעוקרים הוא רק מכאן ולהבא למפרע, ומה שתקנו הוא שאם באו מן המנחה ולמעלה לא יקבלו אותם עד יום ל"ב, וביום ל"א ינהגו קודש משום שאכתי לא נעקרה הקביעות הראשונה, ובעמק ברכה [קדוה"ח א'] האריך לתמוה עליו.

בתוד"ה אלא. ועי"ל דכיון דאם נולדה ביו"ט הרי זו אסורה אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת וכו' עי' מהרש"א. ועי' עוד בר"ן כאן שדן אם עגל שנולד בשבת מותר ביו"ט שאחריו, ועי' רא"ש סי' ז', ובבי' דברי הר"ן עי' רע"א כאן, ומה שהביא המנח"ש כאן מהמחצית השקל.

ד:

עצים שנשרו לתוך התנור, הרשב"א והר"ן הביאו דעה דדוקא אם היו כבר עצים בתנור קודם שנפלו אלו מותר להרבות עליהן ולבטלן, וכ"פ המג"א [תק"ז סק"ב] ובשעה"צ [ס"ק י"ז] כת' דהרשב"א גופי' לא ברירא לי' דבר זה ותלוי אם בעינן שלא יהיו העצים ניכרים ע"ש.

כי קא מהפך בהתירא קמהפך, כת' הרשב"א דמיירי דוקא באופן שאין העצים ניכרים בין שאר העצים בתנור, אבל אם ניכרים לא שייך ביטול ברוב, והק' האחרונים סתירה בד' הרשב"א שבשבת כט: כת' דלאו מתורת ביטול נגעו בה דכל דבר שהוא ניכר אינו בטל, אלא צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור להדיא אלא כמטלטל מן הצד, [עוד הק' עליו דבסוגין לכאור' להדי' דהוא מדין ביטול], עי' ביאור' ל' תק"ז ס"ב [ד"ה שלא יהיו], ובאפיק"י ח"ב סי' כ"ג, ועי' מנח"ש כאן, ובהג' לרשב"א כאן הע' 222 מה שהביא מהגרי"ש.

הטור כת' דבנפלו לתנור בשבת אסור להסיק בהן ביו"ט שאחריו אפי' עי' ביטול, משום שלא היו ראויים להסקה בשבת, ונמצא שבתלישתם שהיא הכנתם השבת הכין ליו"ט ועי' ביאור' ל' [שם ד"ה אפי' עי' ביטול], ועי' מג"א סק"ד, ועי' קוב"ש אות ז'.

תוד"ה ותנן. שיטת התוס' דרק בדבר שאין לו עיקר מן התורה מבטלין איסור לכתחילה, אך עי' ברמב"ם פט"ו ממאכ"א הכ"ו-כ"ז שהכס"מ שם נקט בדעתו דבכל איסור דרבנן שרי לבטל איסור לכתחילה. ובמנח"ש כאן העיר לדעת הטור הנ"ל דבנשרו בשבת אסור ביו"ט מדאורייתא, א"כ הו"ל עיקרו דאורייתא.

הכא מיקלא קלי איסורא, עי' פמ"ג יו"ד צ"ט במש"ז סקי"ב, ובמ"ב תק"ז סק"ח מבואר דההיתר הוא משום שהנאת האפיה או החום באה רק אחר שהעצים מתכלים, ובכה"ג לא החמירו רבנן בדשיל"מ, ועי' בביאור' ל' שם [ד"ה מרבה] לגבי שימוש לאורן. ועי' עוד במנח"ש מה שפירש בגמ' באופן אחר.

1.

מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין, בקוב"ש אות כ"ה הוכיח דמצוה שעניינה בתוצאה כמו מצות קבורה, מתקיימת גם ע"י נכרי, ומש"ה אינו ממתיך עד מוציו"ט, [ואפשר דזה מדין שליחות, וכמ"ש המחנ"א (הל' שלוחין סי' י"א) דבמעקה וכד' שהוא מעשה קוף בעלמא יש שליחות לעכו"מ והישראל יכול לברך]. ובמלאכת יו"ט אות ע' בי' עפ"י דמש"ה לא אמרי' דעשה דקבורה ידחה ל"ת דיו"ט, ע"ש.

ונחלקו הראשונים אם הא דיתעסקו בו עממין קאי גם על טלטולו והוצאתו, הרא"ש [סוסי' ה'] ועוד ראשונים [עי' בר"ן] התיירו הוצאתו ע"י ישראל משום דמתוך שהותרה הוצאה לצורך [או"נ] הותרה נמי שלא לצורך [לצורך כל דהוא], וכן פסק השו"ע סי' תקכ"ו סע' א', והרמב"ן כת' [שבת קלט: וכתורת האדם] דאסור משום דהוי הוצאה שלא לצורך היום כלל, וכהוצאת אבנים לבנין, ושריפת קדשים שאין דוחה יו"ט, ועי' קוב"ש אות כ"ד, וע"ע מלאכת יו"ט אות פ"ח שהאריך בזה, ודן אם צורך מצוה חשיב צורך היום, ע"ש.

הא אר"ח וכו' מימות עזרא לא מצינו אלול מעובר, עי' מהר"ם דכיון שכל הטעם לדון כקדושה אחת משום שלא בטלה התקנה הראשונה שעשו בזמן ב"ד שחששו שמא עברו והוי קדושה אחת, וכיון שבאמת לא עברוהו נמצא שלא היתה תקנה זו מעולם ולא היה קדושה אחת מעולם.

לא אמרן אלא דאשתהי, רש"י כאן פי' דקאי על יו"ט שני שיתעסקו בו ישראל, ובשבת קלט: פירש"י דביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין באשתהי, עי' רשב"א כאן, וברא"ש סי' ה', וע"ע ברמב"ן שבת קלט: ועי' מה שהק' הגרע"א.

הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, עי' פנ"י מה שהק' לפירש"י ומה שפי' לולי דבריו. ובאו"ש [פ"ב ה"ג] פי' דאיסור מוקצה הוא בדבר שהיה בעולם והיה מחוסר הכנה דכתי' והכיננו את אשר יביאו, משא"כ אפרוח הוא בריה חדשה שלא היתה בעולם כלל, ע"ש, ועי' מנח"ש כאן, ובשיעורים בסוף הספר סי' ו' מה שדן בד' האו"ש ומה שפי' בגמ' כאן.

בתוד"ה הואיל ומתיר עצמו בשחיטה, בתי' הב' תי' דאפי' ר"ש מודה דהוי כגרוגרות וצימוקין, במנח"ש הביא שהשפ"א פי' דהוי נולד גמור, וכתב דאי"ז מסתבר ופי' משום דהוי כדחי' בידים, ע"ש, וכמ"מ בקרב"נ. ועי' משנ"ב סי' תקי"ג ס"ק ל"ו ובשעה"צ שם סקל"ו.

נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש, רש"י ר"ה ל': פי' שאף שעכשיו ודאי אינו קודש משום שלא יקבלו העדים, אם ינהגו בו חול לשנה הבאה יזלזלו בו, וע"ע קוב"ש אות ט"ז ואילך.

דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, היינו אף שכבר בטל הטעם, ונחלקו הרמב"ם והראב"ד [פ"ב מהל' ממרים ה"ב] דלדעת הרמב"ם אף בכה"ג אמרי' דאין ב"ד רשאי לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול בחכמה ובמנין, ולדעת הראב"ד כשבטל הטעם אף דצריך מנין אחר אי"צ גדול בחכמה ובמנין, והוכיח כן מהא דריב"ז בטל תקנת עיטור ירושלים בפירות בסוגיין, ע"ש בכס"מ, ובקוב"ש אות י"ג. והאור שמח שם בי' דעת הרמב"ם דבתקנה זו בטל אף הדין ולא רק הטעם, ע"ש, וע"ע במנח"ש. [ויש לדון בהא דהוצרך ריב"ז לתקן משחרב ביהמ"ק, שיהו מקבלין כל היום, אם הוא משום דבלי תקנתו הוי דבר שבמנין שבלא מנין אחר נשאר בתקנה הראשונה, או דרך באיסורים וכד' אמרי' הכי].

ח:

תוד"ה ובקש, עי' מהרש"א שהק' דממ"נ אם לא קדשה לעת"ל הרי אין לפירות קדושת רבעי כלל, ותי' דאפ"ה צריך להעלותם משום דהוי דבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו, ועי' במנח"ש מה שבי' בדבריו.

וכי תימא למצות עונה, המהרש"א הקשה הא מחוייבים ועומדים משום מצות פו"ר, ועי' מהר"ם שיף.

א"ל אביי אטו ביצה במנין מי הואי, עי' רשב"א בביאור הס"ד דרב יוסף.

רבא אמר, וכו' מי לא מודה ריב"ז שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש, נחלקו כאן הרי"ף ובעה"מ, דעת הרי"ף דמהא שמעינן דאפי' בני ארץ ישראל נוהגין ב' ימים יו"ט בר"ה, ודעת בעה"מ ורבינו אפרים דבימינו שנקבע עיבור השנים ואין ספק כלל עושים יום אחד כשאר יו"ט, ועי' במלחמות כאן וברא"ש סי' ד'.

הטור סי' ת"ר הביא מרש"י בתשובה שכתב שרבותיו הורו שאין מברכים שהחיינו ביו"ט שני של ר"ה משום שב' הימים קדושה אחת הם, ורש"י עצמו נחלק וס"ל דאומרים כמו בשאר יו"ט שני של גליות, דכל מה שאמרו קדושה אחת הוא רק לגבי ביצה וכד', אבל לענין זמן ודאי אומרים, וטעמא דאף בזמן בי"ד היו עושים ב' ימים והשני הוא העיקר, ע"ש.

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

כפשוטם והוציא מזה שאין נולד בבע"ח, והאחרונים שם [דגול מרבבה, רע"א] תמהו עליו.

להלכה, אפרוח שנולד ביו"ט נחלקו הראשונים, הבעה"מ ועוד פסקו כשמואל ור' יוחנן לקולא, והרמב"ן במלחמות ועוד פסקו לחומרא כרב, וכן פסק השו"ע סי' תקי"ג סע' ח'. ובנולד בחול ולא נפתחו עיניו, בתוס' בע"א ד"ה אפרוח נראה שנקטו דהלכה כראב"י דאסור, אך הרי"ף פסק בחולין [כב: מדפה"ר] כרבנן דראב"י דשרי, וכן פסק השו"ע יו"ד סי' ט"ו סע' א'.

תוד"ה ביצים, התוס' הק' דגבי ביצת נבילה סברי ב"ה דהיא אסורה משום דנידונית כנבילה, ותי' ב' תירוצים [עי' מהר"ם], א' דבנבילה דאורייתא החמירו ובב"ח דרבנן [בשר עוף] הקלו, ב' דהא דגזרו בביצת נבלה אטו ביצת טרפה, והיראים [הובא בקוב"ש, ע"ש] תי' דאף שהביצה אסורה משום נבלה אין לה דין "בשר", ומש"ה אין בה דין בב"ח. ועי' ש"ך יו"ד סי' פ"ז סק"ט, ומנח"ש כאן.

ביצים גמורות, רש"י כאן פי' דנגמר החלמון אף שלא נגמרה הקליפה החיצונית, והרשב"א הוסיף שנגמר גם החלבון, וכ"פ השו"ע יו"ד סי' פ"ז סע' ה' וע"ש בנו"כ. ובמרדכי כאן הביא בשם הרשב"ם דדוקא בנגמרו עם קליפתן החיצונית מותרות בחלב.

ז.

ההוא דאמר ביעי דפחיא למאן וכו', מקח טעות הוא וכו', נפק"מ למיתב ביני ביני, הר"ן בקדושין [יז: מדפה"ר] דן בדבר שבמדה שקי"ל שאין בו דיני אונאה וחוזר המקח, אם באופן שאפשר להשלים חוזר או משלים והביא מהרא"ה שדן אם ניתן להוכיח מהסוגי' כאן, ודחה ע"פ גירסת הראשונים [עי' רא"ש] כאן דמייירי שנתן את הביצים תחת התרנגולת ולא יצאו אפרוחים, דהביצים כבר נפסדו, ומש"ה נותן דביני ביני משום שחייב לו על הביצים שהזיקן, ועי' קוב"ש שהק' למה יהיה חייב הא הוי כהניח להם אביהם פרה שאולה כסבורים שהיא שלו דבטבחה אינם משלמים כדין מזיק, ועי' מנח"ש. ובגוף הנדון במי שרצה לקנות דבר ונתן לו מאותו המין אך פחות טוב ממנו שאינו ראוי לו למה שרצה אם חוזר או משלים הדמים, עי' חו"מ סי' רל"ג, ע"ש בב"ח, ויעוי' ברשב"א כאן [ע"פ ההגה"ה] שכתב שאף המוכר יכול לחזור בו, וע"ע מחנ"א אונאה סי' ו' ובהגה"ה שם.

תוד"ה וכי, הק' דיכול להכניס ידו ולשחטו במעי אמו, הרשב"א תי' דאי"ז שכיח ומש"ה אינו מפקיע תורת מוקצה, ועי' מה שבי' במנח"ש בד' התוס' דלא ס"ל הכי. שם, ועי"ל דהתם מייירי בכלו לו חדשיו, עי' מהרש"א ומנח"ש.

הגרע"א הק' דבכה"ג דלא כלו לו חדשיו מבעו"י דבכה"ש לא הוי חזי, הוי מוקצה מחמת יום שעבר דלא הוי מוקצה, וכמ"ש התוס' לעיל ד., והביא שהק' כן בשער המלך, ותי' הגרע"א דהוא מוקצה מחמת היום כיון שאם היה שוחטו בביה"ש היה אסור לעולם משום ספק נפל, וממילא היה אסור בשחיטה דלא הוי אוכל נפש, ע"ש, ועי' מנח"ש שהאריך בדבריו.

והנה הסוגיא דידן דנה באפרוח מצד מוקצה, אך הראשונים דנו לדידן דסבירא לן הכנה דרבה אם נאסר משום זה, עי' ברשב"א כאן וברא"ש סי' ז', ועי' ר"ן לעיל [א: ב. מדפה"ר] וברעק"א שם, וע"ע באפיק"י ח"ב סי' י"ח אות ב'.

עגל שנולד מן הטרפה, וברש"י דבנה אסור דעובר ירך אמו הואיל ובשחיטת אמו אתה בא להתירו, עי' מש"כ הגרי"ז במכתבים בסוף הספר [עמ' עט] בשם הגר"ח דשחיטת טרפה אף שהיא מטהרת מידי נבלה, גבי היתר אכילה אין לה שם שחיטה, ומש"ה לעובר זה אף שאינו טרפה ומהניא בו שחיטת אמו כלפי זה אמרינן ביה עובר ירך אמו שהשחיטה היא שחיטת טרפה ואינה מתרת.

י:

מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים, בפשטות נראה דבס"ד הנדון הוא אם מה שהוא מוכן לאדם הוא סיבה להיותו מוכן גם לכלבים ולהפך, ומש"ה אם מצינו שההכנה לאדם אינה הכנה לכלבים כ"ש שאין בכח ההכנה לכלבים לעשותו מוכן לאדם, והתי' דאדרבה מה שהוא מוכן לאדם הרי הוא סיבה להיותו מוקצה מכלבים, ובזה אין ק"ו להפך, דמה שייעד אותו לכלבים אינו מוקצה ממנו, ויל"ד בזה להר"י מקורביל. ובמה שנחלקו התוס' עם הר"י מקורביל יעוי' עוד בתוס' בשבת קנו:, ועי' במנח"ש כאן מה שבי'.

תוד"ה עגל, עי' מהר"ם שקושית התוס' אינה מטעם נולד [דהוי אוכלא דאפרת, עי' מנח"ש], אלא מטעם פירות הנושרין ומשקין שזבו, וע"ז תירצו דזה לא שייך בבע"ח, וציינו בזה להמג"א סי' תצ"ח שהבין בד' התוס'.

בספק אם יש לו צורך היום במלאכה מיקרי צורך היום ומותר או לא, ובהשמטות שם העיר דלכאורה מהא דחיישינן לאמלוכי (לקמן יא.) דמשמע שאם ימלך התברר שעשה איסור, יש להוכיח דכ"ש שאם מעיקרא מספק"ל שאסור].

והוא שיש לו דקר נעוץ מבעו"י, הא דמועיל הדקר, לרש"י הוא לסלק איסור החפירה [מדרבנן], ושיטת התוס' [ח.] דהוא בכדי שיהא העפר מוכן ולא יהא איסור מוקצה, ועי' ב"ח סי' תצ"ח סק"ג [ד"ה ולענ"ד] שהק' למה לא יועיל זימון בפה כמו באפרוחין וכד' שאומר מכאן אני נוטל, ותי' דשמא מוקצה דקרקע עולם חמיר וצריך מעשה כעין מוקצה דעצים ואבנים, ע"ש. [ובמג"א תצ"ח סקכ"ה הביא מהרא"ש דאם לא היה דקר נעוץ יש ב' איסורים משום גומא ומשום מוקצה, והק' הגרע"א שם בגליון השו"ע דגם בהיה הדקר נעוץ כיון שאסור לקחת העפר לשום דבר משום איסור גומא (היינו דרך משום מצוה התירו איסור דרבנן דמשאצל"ג), הוי מוקצה מחמת איסור ומה מהני הכנתו, ע"ש].

והא קעביד כתישה, הרש"ש הק' מכאן למה דקי"ל דאין טחינה אלא בגידולי קרקע, ועי' חזו"א סוף סי' נ"ז, ופמ"ג סי' שכ"א מש"ז סק"י.

ח.

תוד"ה בעפר תיחוח, התוס' העמידו דהסוגיא כאן מיירי שכל המקום סביבו קשה ורק מקום הדקר הוא עפר תיחוח, והמהר"ם הק' מנליה להמקשה דמיירי בכה"ג, וכבר קדמו בזה הרשב"א, עי' בדבריהם.

בתוד"ה ואינו צריך וכו' משום שמחת יו"ט מותר אפי' לכתחילה, המהרש"א והמהר"ם כת' דבע"כ כוונת התוס' לב"ש דבעינן נמי דקר נעוץ ועפר תיחוח, ומשום שמחת יו"ט שרי לכתחילה, דלב"ה הרי אסור לכתחילה והכא מיירי בגוונא שכבר שחט דמודו דיחפור בדקר ויכסה, ואין הטעם של שמחת יו"ט, אלא דמשום מצות כיסוי התירו לכתחילה. [אמנם הצ"ח ועוד דייקו בד' רש"י (ד"ה אפי' ודאי) דלב"ש שרי אפי' בלי דקר נעוץ].

שם בתוס' וי"ל דמ"מ בעינן שיהא מוכן, עי' מהרש"א שפי' ע"פ הרא"ש דכיון שיש ב' איסורים – מוקצה וגומא, בעינן דקר לסלק איסור מוקצה, אבל בגוונא שלא יהא איסור גומא לא בעינן דקר, וי"ל דבזה [ועי' פנ"י].

כי לא בדק אימא מאתמול הואי, תוס' והר"ן הק' מה החילוק מהמבואר לעיל דבספק בביצה אמרי' דהוי דשיל"מ ואסור, ועי' בראש יוסף שהסתפק בנולדה בין השמשות.

ומה חמץ שאין חמוצו קשה בכזית שאור לא כ"ש, השיטמ"ק הק' הא אין עונשין מן הדין, ויל"ע בתירוצו, וכע"ז העירו בפנ"י ובצל"ח ודנו אם יש להוכיח מכאן דלא כשיטת הרמב"ם [פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג] דס"ל שלוקין על לאו דבל יראה [בכה"ג שהיה ע"י מעשה], יעוי' היטב בדבריהם בארוכה, ועי' מנח"ש.

שיטת הראב"ד [בהשגות פ"א מהל' חו"מ ה"א] דלענין ביעור חמיר שאור מחמץ שהשאור חייב לבעור אע"פ שנפסל מאכילת כלב, והלח"מ שם הק' על הראב"ד מסוגיין, ע"ש. וברבנו חננאל כאן על הגליון הביא לשון התוספתא שנראה כהראב"ד, והאחרונים הק' מהתוספתא על הרמב"ם, עי' ביאור"ל סי' תמ"ב סע' ט' [ד"ה חמץ שנתעפש] מש"כ לבאר בדעת הרמב"ם.

לא ישחוט ויכסה, רש"י פי' דהכיסוי הוא גמר מעשה השחיטה, וביו"ד סי' י"ט סע' ד' הביא בזה הרמ"א ב' דעות אם מותר לדבר בין השחיטה לכיסוי, ע"ש בט"ז ובפמ"ג, ועי' מהר"ן חיות כאן. וע"ע שם ריש סי' כ"ח.

לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום, בשו"ע יו"ד סי' כ"ח סע' כ"א כת' דמי שאין לו עפר לכסות לא ישחוט, ובגליון מהרש"א שם הק' מ"ש ממ"ש המרדכי דאם נפסקה לו הציצית בשבת מותר לילך בטליתו משום שהוא אנוס ואינו יכול להטיל ציצית, עי' מנח"ש לעיל ב. מש"כ לתרץ בזה. [ועי' רשב"א שבת קלד': שהוכיח מסוגיין כדעת בעה"מ דבאישתפוך חמימי בשבת לא ימול, ומש"כ שם הר"ן (נג: מדפה"ר) לחלק].

וברמ"א שם הביא שהגאונים תקנו למי שאין לו עפר לכסות שישחוט ויספוג הדם בבגד וכשיגיע למקום עפר יכבס הבגד ויכסה [ע"ש בנו"כ שנחלקו ע"ז], והשפ"א כאן הק' לשיטתם מסוגיין, ע"ש בדבריו.

חיישינן דילמא מימלך ולא שחית, יל"ע מ"ש מכל מלאכת או"נ דקי"ל דמותר ולא חיישינן לאמלוכי, [וראיתי בברכ"א שכתב דכל מלאכה סו"ס היא מלאכת אוכל נפש גם אם לבסוף לא השתמש באוכל, משא"כ כאן שחכמים התירו לצורך מצות כיסוי, אם לבסוף לא כיסה נמצא שעבר איסור דדבריהם שלא לצורך]. ועי' מלאכת יו"ט בהשמטות לאות פ"ט שהעיר מ"ש משאר מכשירין דלא חיישינן לאמלוכי. [ע"ש עוד שדן אם

ח:

כי קעביד כתישה אתי עשה ודחי ל"ת, הרשב"א ופנ"י הק' הא אפשר לקיים שניהם שימתין ויכסה הדם במוציו"ט. ויעוי' ברא"ש לקמ"י סי' י"א שכתב שבכו"ל לא שייכא עצה זו להתירו בשחיטה ולכסות דמו בערב.

אפר כירה דעתו לודאי ואין דעתו לספק, ע"י מנח"ש שתמה והאריך בזה טובא, וכע"ז העיר הרש"ש לקמ"י בהא דאמר' ואזדא רבא לטעמיה וכו' תסתיים דרבא הוא דאמר כוי הרי הוא כצואה וכו' וברש"י, ופי' הגמ' באופן אחר מרש"י, ע"ש.

אפי' שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זב"ז וכו' בפשטות נקטו הפוסקים והמפרשים דמיירי שנבללו הדמים זב"ז, וכתב המג"א [סי' תצ"ח סקל"ו] דמיירי באופן שחייב בכיסוי שהוא בשיעור שראוי דם החייב להיות ניכר, והביאו המ"ב. וכתב המג"א בשם היש"ש דאינו יכול לכסותו בדקירה אחת לא יכסה כלל אפי' דקירה אחת דהוי טירחא שלא לצורך, וכ"כ הב"ח, [ועי' קוב"ש אות ל'], והט"ז הק' הרי למצות כיסוי אי"צ לכסות כל הדם, וכיון דיש בילה בלח הרי אפי' בדקירה אחת קיים מצותו, ולכן נחלק וכתב שיכסה דקירה אחת. אך הקרב"נ כתב דאפשר שמייירי ששחט החיה במקום א' והבהמה במקום אחר ונשכח ממנו איפה מקום כל א', וממילא אם יעשה דקירה אחת לא יקיים מצותו והוי שלא לצורך.

שחט ציפור מעיו"ט וכו' גלגל עיסה מעיו"ט וכו' וברש"י, ע"י מש"כ מהר"ם מקשים העולם וכו', ועי' פנ"י.

ט.

חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש, האחרונים דנו בגדר ההפרשה לבסוף אם הוא משום דכיון שהחיוב הוא מדרבנן מהני ביה ברירה דלמפרע מתברר שזו החלה, או דאין בה אלא חיוב נתינה בלבד המוטל על הגבירא, יעוי' ברא"ש סוסי' י"ג דפשיטא ליה דאי"צ מן המוקף בחלת חו"ל, ועי' קוב"ש אות ל"ב. ועי' קה"י סי' ח' שדן למש"כ התוס' דצריך שישיר מעט חוץ משיעור החלה שמפריש בסוף, דא"כ מה הועילו הרי הוא מתקן ע"ז, דאת השיריים אינו יכול לאכול בלי הפרשה, והוכיח מזה דאין החיוב בכדי לתקן השאר אלא חיוב הפרשה בלבד, ע"ש. וע"ע או"ש פ"ו מביכורים הי"א, ועי' חזו"א דמאי סי' י"ג סק"ד שכתב דרך נוספת בזה, ועי' מנח"ש.

הא דלב"ה לכתחילה לא ישחוט, יש בזה ג' דעות יסודיות בראשונים: א. רש"י לקמן ט: [ד"ה אבל התם לא] כתב משום דזימנין דאתי לידי כתישה [אם יהיו רגבים], ב. להתוס' הוא משום דיש איסור דרבנן משום גומא דהוי משאצל"ג, ג. הרשב"א [ז:] כתב דהדקר אינו הכנה גמורה לסמוך עליה לכתחילה.

הוסק ביו"ט אסור, הא דאין מכסין בו ע"י טלטול מן הצד או כלאח"י וכו', ע"י שש"כ פ"כ הע' ז' בשם הגרש"ז.

ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר, ופירש"י דאידי דחזי לבשל בו ביצה שרי גם לכסות בו, הגרע"א הק' דלקמן לג. אמרינן דאסור לסמוך את הקדרה בבקעת משום דלא נתנו עצים אלא להסקה, ובאמת שכבר הק' כן הרשב"א שם בסוגיא [ד"ה אין סומכין], ותי' בדוחק דכאן שאני שאפשר לטלטל את האפר לבשל ביצה במקום הדם, ע"ש בדבריו, ועי' צל"ח ומנח"ש. ובעמק ברכה [עמ' קט"ז] כתב ע"פ דברי רש"י לקמן לג: שביאר דדוקא בעצים הואיל ודרכן לדבר האסור לעשות כלים, לא התירו לטלטלן אלא להסקה, וזה שייך דוקא בעצים אבל אפר הוא כשאר כל דבר שכיון שמוכן לדבר המותר מוכן לכל צרכיו.

תוד"ה אמר ר"י וכו' ואומר הר"י דמוקצה אינו אסור בטלטול ביו"ט בשביל אוכל נפש, ע"י מהרש"א וקרני ראם ומנח"ש.

ולהלכה פסק הרמ"א סוסי' תק"ט דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, וע"ש במג"א סקט"ו שהק' בשם היש"ש הא ביצה ודגים וכו' אסרו משום מוקצה ולא התירו משום או"נ, ע"ש מה שתי', והמג"א גופיה וכן המהרש"א לקמן לג. חלקו בין טלטול מוקצה לשימוש במוקצה, ע"ש היטב, ועי' מנח"ש.

והגרע"א [על המשנה לקמן יד:] הוכיח כד' התוס' דשרי לטלטל מוקצה לצורך או"נ מהא דשרי לברור ביו"ט פסולת מתוך אוכל, ועי' מש"כ בזה במנח"ש, [וע"ע בחזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו דבכה"ג חשיב תיקון אוכל ולא גזרו איסור מוקצה, ולפ"ז אין מקום לראיה שהביא הגרע"א].

שם בתוס', ובירושלמי וכו' בשחט שרי שלא לעקור מצות כיסוי, בענין טלטול מוקצה לצורך מצוה, ע"י קה"י סי' ו', מנח"ש בשיעורים סי' ז', ועי' שש"כ פכ"א הע' ח'.

בתוד"ה אי הכי, ע"י מהרש"א ומהר"ם שיף, ועי' רשב"א.

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

יו"ט, והראב"ד שם הק' עליו דבגמ' לא נזכר טעם זה, ועי' מש"כ המ"מ בביאור הסוגיא לד' הרמב"ם, ועי' רש"ש ופנ"י.

תוד"ה מאי דקא שרי וכו', הק' מהסוגיא בעירובין ותי' דב' מיני סולמות הן והכא מיירי בגדולים, ודעת הר"א מבורגול דהחילוק הוא דכאן מיירי ביו"ט והתם בשבת ולפי"ז ביו"ט אסור אפי' בבית ואפי' בסולם קטן, ובמשנ"ב סי' תקי"ח סקכ"ח הביא ב' הדעות וע"ש בשעה"צ סקמ"א שהאריך אם לדעת התוס' החילוק הוא בין גדול לקטן או במיוחד לתשמישי בית.

ובגדר המוקצה, המ"ב סי' ש"ח סק"פ הביא מהפמ"ג שלדעת הרמב"ם [פכ"ו ה"ז] אסור אפי' לצורך גופו ומקומו דאין לו תורת כלי, ועי' פנ"י. וע"ע שש"כ פ"כ הע' מ"ה ובמנח"ש כאן.

תוד"ה אלמא, עי' צל"ח שתי' קושייתם דב"ש התירו אפי' בשבת שאין מצות שמחה אלא עונג בלבד, ויל"ע מ"ש שמחה מעונג [ובמ"ב ריש סי' רמ"ב כת' דיש דעות דעונג גם הוא דאורייתא].

עד כאן לא קאמרי ב"ש אלא היכא דאיכא דקר נעוץ, הק' הרשב"א הא גם אם יש דקר נעוץ קעביד גומא, ובע"כ דמה שהתירו הוא משום שמחת יו"ט, ותיורצו צ"ב, וראה מש"כ המגיה בהוצאת מוה"ק הע' 445 בשם הגרי"ש, ועי' מנח"ש.

מוחלפת השיטה, בדעת רש"י דלמסקנא הא דתריסין מוחלפת, עי' בעה"מ ובפנ"י בארוכה. ובמהרש"א הק' דלפי"ז דכל המשניות כצורתן ורק ההיא דתריסין מוחלפת הרי קשיין אהדדי דבתריסין ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ובכל הנך ב"ה לקולא וב"ש לחומרא, ונשאר בצ"ע.

והרי"ף הביא גם המשנה דהשוטט כצורתה וגם המשנה דתריסין כצורתה, [וכן הרמב"ם בפ"ג ה"א פסק כב"ה דלא ישחוט אא"כ יש לו עפר, ובפ"ד ה"ב פסק כב"ה דמחזירין תריסין], והק' הראשונים דאין זה עולה עם מסקנת הסוגיא, עי' בעה"מ ורשב"א בארוכה, ועי' ברא"ש סוסי' ט', והראשונים כתבו דלהגירסא שבסוף הסוגיא דלמא עד כאן לא קאמרי ב"ה אלא משום דאין בנין בכלים א"ש דעת הרי"ף, אלא שהקשו על גירסא זו, ע"ש.

לימא פליגא דשמואל וכו' מי לא מודה שמואל שאם קרא שם שאסורה לזרים. הרמב"ם פכ"ג מהל' שבת ה"ט כתב דהטעם שאין מגביהין תרו"מ בשבת מפני שנראה כמתקן, ובהל' י"ד שם כתב ב' טעמים, שדומה למקדיש ועוד שנראה כמתקן, ובקה"י סי' ח' ובאו"ש פכ"ג ה"ב משבת כתבו דלפי"ז זה מבואר מה שאמרו כאן בגמ' דאף שאינו כמתקן אסור מפני שהוא כמקדיש כיון שאסורה לזרים, וע"ש בקה"י עוד שדן למה לא הותר איסור מתקן משום אוכל נפש.

נחלקו בתוס' אם מאן דשרי בגלגל עיסה מעיו"ט להפריש ביו"ט הוא דוקא בעיסת חו"ל או גם בא"י, ועי' ברא"ש סי' י"ג, ובעה"מ ומלחמות, ועי' ברשב"א בארוכה. ולהלכה, נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד בפ"ג מהל' יו"ט ה"ח.

בתוס' כתבו דמי ששכח להפריש חלה מהמצות בעיו"ט יש לו תקנה שיעשה מזה אחת ויצרף ויפריש ממנה, עי' קוב"ש אות ל"ב שכתב דזה לא מהני אלא בעיסת חו"ל אבל בא"י אי"ז מועיל דהוי ריבוי בשיעורים שמתקן גם את מה שגלגל מעיו"ט, ועי' מנח"ש. [עוד יש להעיר דלכאורה מבואר כאן שמותר לו לאפות ביו"ט אף כשאינו נצרך בעצם לאפיה זו לצורך או"נ, ויל"ד].

ט:

אין מוליכין את הסולם וכו', במשנ"ב סי' תקי"ח סקכ"ט כתב דשרי לעלות עליו בלא טלטול, וכ"כ כאן המאירי. וע"ש עוד במשנ"ב דהמחבר והגר"א נחלקו אם האיסור לטלטל הוא בגדר מוקצה, או איסור טלטול של הולכה וכד' בלבד.

כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו', עי' בר"ן כאן בארוכה בדעות הראשונים בפסק ההלכה וחילוקי הדינים בזה. ועי' תוס' כתובות ס. [ד"ה ממעקן] דבמקום שיחשדוהו הרואין שעבר איסור דרבנן לכו"ע שרי בחדרי חדרים, ועי' ביאור"ל סי' ש"א סע' מ"ה ד"ה בחדרי חדרים. וע"ע מג"א סי' ש"א ס"ק נ"ו ובהג' רע"א שם שדנו אם הסוגיות חלוקות בזה. [ובעיקר הדבר יל"ד למאן דשרי מ"ש מהא דאסור לקרות לאור הנר אפי' גבוה י' קומות ואף שהאיסור הוא משום שמא יטה, ואמנם בשבת קמט. אמרו בזה דהא דרבה תנאי היא אך לא מציינו שדימו הנדונים זל"ז].

תנאי היא, הרמב"ם [פ"ה מהיו"ט ה"ד] כתב דאף שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור מותר לטלטל הסולם ברה"י מפני שמחת

י.

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

עוד בגדר הדין דסוף טומאה לצאת, במש"כ התוס' דכולן טמאים היכא שעשה פתח חדש או שנשאר המת במקומו [והרשב"א כתב שנשרף], העירו האחרונים [עי' צ"ח, קוב"ש ל"ו, מנח"ש] הא הוברר הדבר שלא יצא בכל הפתחים ולמה טמאים, ובע"כ לכאורה דכל שלא היתה הכרעה לפתח א' יותר מהאחרים חשיבי כולם כפתח בשווה וטמאים. [וע"ע ל' הר"ח דכל פתח העומד להפתח כפתוח דמי ואינו חוצץ].

הא איתמר עלה וכו' מכאן ולהבא וכו', וברש"י וב"ש מטמאין אף האחרונים דקא סברי משירדה תורת טומאה לפתחים לפני מחשבה במיתת המת שוב אינו עולה מהם אלא על ידי מעשה וכו', עי' קוב"ש אות ל"ד שהק' במאי פליגי ב"ה ומה שבי' לפ"ז מחלוקתם.

וקא מטלטל מידי דלא חזי, במנח"ש [ובקוב"ש לקמן אות מ"א] הק' מה לי שלבסוף לא שחט הא סו"ס מה שטלטל היה משום שהיה בדעתו שיהא לצורך או"נ.

י:

לימא מסייע ליה לר' חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב, הק' האחרונים [פנ"י, צ"ח, שפ"א] דלמא הוא ספק השקול ומש"ה אסור, ומאי מסייע לר' חנינא, עוד הק' השפ"א דהרמב"ם [פ"ב ה"ו] כתב דאסירי משום דהוי ספק מוכן, ועי' מצפ"א ומנח"ש.

בתוד"ה איכא חד דמערב וכו' א"נ הו"ל דבר שיל"מ וכו', הק' הצ"ח להנך פוסקים דס"ל דחמץ לא הוי דשיל"מ משום שחזור לאיסורו לשנה הבאה, ה"ה מוקצה הרי חוזר לאיסורו לשבת או יו"ט הבא, ובקה"י סי' ט' ובמנח"ש תי' דשאני חמץ דאותה סיבת האיסור שישנה בשנה זו, היינו מפני שהוא חמץ, היא האוסרת לשנה הבאה, משא"כ מוקצה שסיבת המוקצה ליו"ט הבא אינה מחמת מה שהיה מוקצה ביו"ט שלפניו דאפשר שיזמין לפני יו"ט הבא, ע"ש.

הכל חולין, פירש"י וכן בתוס' סוד"ה הכל חולין מפני שאין אדם מניח יחד מעות מע"ש עם מעות חולין, ועי' מהרש"א ופנ"י ועוד שהק' דבסיפא שהניח מאתים ומצא מנה לא שייכא הך סברא, ואי משום שאין דרך להפרידם וליטול רק מנה מה השוו בגמ' לגזילות, [ובאמת שיש להעיר כן גם ברישא שהשוו בגמ' לגזילות הא אין דומה כ"כ למעות מעשר שאין דרך להניח יחד עם חולין, ועוד יל"ע למה מחמת הך סברא לא נימא אדרבה דמוכח שהכל מעשר].

אלא אי קשיא וכו' אין נותנין עור לפני הדורסן ולא יגביהנו וכו', הגרע"א כת' דההוכחה אינה מהא דב"ה מתירין להגביה העור, דטלטול מוקצה בעלמא הוא, ואף בלא חזי למזגא עלייהו אפשר שהתירו סופו משום תחלתו בשביל שמחת יו"ט, אלא עיקר הראיה מהא דנותנו לפני הדורסן אף דמיחזי כעיבוד, ע"ש.

עומד ואומר זה וזה אני נוטל, אף שפשטות הלשון [וכן ברמב"ם ובשו"ע] היה נראה דדוקא בדיבור, עי' שעה"צ תצ"ז ס"ק נ"ג בשם הגר"ז דה"ה בשמסכים בלבבו סגי, אך בערוך השלחן סע' י"ז כת' "ואינו צריך לנענעם, דבדיבור בלבד נעשו מוכנים".

נחלקו הראשונים אם מהני הזמנה לכל השובך, הרשב"א כתב דמסתבר דמהני, ובהג' אשר"י כתב דאם הזמין יותר ממה שצריך לא מהני, וכן פסק השו"ע סי' תצ"ז סע' י"א, ועי' ט"ז סק"ז.

גזרינן דלמא אתי לאמלוכי, רש"י כאן כתב דנמצא מטלטל שלא לצורך [ויל"ע מה האיסור], ובריש העמוד כתב דבטל ההכנה למפרע, ומשמע דהוי מוקצה וכן נראה בתוס' לעיל ב. ועוד ראשונים [עי' פיהמ"ש לרמב"ם ועוד], ועי' פי' ר"ח כאן עה"ג.

וכ"ת ב"ה לית להו ברירה וכו' המנח"ש ציין למהרש"א לקמן לח. שהק' למאי דקי"ל דבדרבנן יש ברירה אכתי קשה ל"ל למימר זה וזה אני נוטל יאמר מכאן אני נוטל, ע"ש מה שהאריך בדבריו.

המת בבית ולו פתחים הרבה, הגרע"א הק' דכיון דיש לבית פתחים הרבה וספק מהיכן יצא יבטלו ברוב ולמה טמאים כולם, ע"ש, והביא מהר"ש באהלות דמשמע דהוי כאלו כולם פתוחים וכאלו עתיד לצאת בכולם וטמאים בודאי. ובשער"י ש"ג פכ"ב כת' "דכל כה"ג ליכא ביטול ברוב, כיון דגם במציאות האמתית לא נתייחד פתח א' לטומאה, רק כולם ראויים שא' מהם יהיה סוף טומאה לצאת וע"כ כולם טמאים מספק וכו', שדין ספק על כולם מחמת שא' ראוי להיות טמא וכו', ואין כאן מבטל ומתבטל וכו'", ע"ש. ועי' מנח"ש, ובסוף דבריו רצה ליישב ע"פ ד' הגרע"א מה שהק' סתירת ד' רש"י שכאן כתב דסוף טומאה לצאת הוא מדרבנן ולקמן לח. כת' דהוא הלמ"מ, דבאמת באופן שהוא ודאי הוא טמא מהלמ"מ ובספק יש דין דרבנן שמספק טמאים כולם בתורת ודאי. [ובתו"ט (אהלות פ"ז מ"ג) כת' לבאר ד' רש"י ע"ד הרמב"ם דכל שאינו מפורש בקרא קורא דברי סופרים].

יא.

עוד חידוש דאף קודם שנשחטה חשיב או"נ, והוא דלא כד' הרא"ש בפ"ג דבכורות שכתב דלתלוש הנוצות מהעוף קודם שחיטה אין בזה היתר של או"נ כיון שעדיין לא נשחטה.

ת"ר אין מולחין את החלבין ואין מהפכין בהם, בהג' אשר"י כתב דלטלטל אותם שרי כיון דחזי להדלקה ודעתיה עליהו, והמג"א [תצ"ט ס"ק ט"ו] הק' דמ"ש מגרעינין וקליפין דחזו להדלקה ועוד דהוי נולד, והכריע דאכן אם נשחטה ביו"ט הוי נולד ושרי רק להצניען דהתירו סופן משום תחילתן, ואם נשחטה מעיו"ט שרי דלא הוי מוקצה, וכן הכריע המ"ב. ועי' קרבן נתנאל כאן.

יא:

מולח אדם כמה חתיכות וכו' רב אדא מערים וכו' לקמן יז: מבואר בגמ' דאסור להערים ולבשל ביו"ט לשבת בלי עירוב תבשילין, ע"ש, ובתוס' שם חלקו בין בישול החמור לעיבוד דאין עיבוד באוכלין [שבת עה: ע"ש], והרשב"א והר"ן כאן חלקו באופ"א דהתם שאני שפשיעתו גרמה לו, ע"ש.

והרמב"ם [פ"א ה"י] לא הזכיר הא דרב אדא, ע"ש במ"מ שבי' דדעת הרמב"ם דשמואל ורב אדא פליגי, ועי' בט"ז סי' ת"ק סק"ב.

ויעוי' תוס' שבת עה: שכתבו דמהסוגיא כאן מוכח דמדרבנן יש עיבוד באוכלין, והיינו דפי' שהאסור שצריך להתיר כאן הוא עיבוד דרבנן, וברש"י משמע דהוא משום טירחא [עי' גהש"ס לקמן יז:], ועי' מש"כ בזה מרן רה"י שליט"א ב"ירושלים במועדיה" שבת – מלאכות [עמ' ר"ח].

שלשה דברים התירו סופן משום תחילתן וכו', עי' משנ"ב סי' תקי"ח ס"ק י' דמותר להחזיר המחזור לביתו דהתירו סופו משום תחילתו, [ומקור הדין ברא"ש סי' י"ח], וכע"ז שם סקכ"ד, וצע"ק דבסוגיין התירו ג' דברים ותו לא, וכע"ז מצינו בט"ז יו"ד סי' רס"ו גבי אזמל של מילה והגר"א שם כתב דדוקא בשמחת יו"ט התירו סופו משום תחילתו.

והרשב"א כאן הק' מ"ט לא מנו האי דאמרי' כל היוצאין להציל חוזרין למקומן וכן חכמה הבאה לילד שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, וכן הוא בתוס' עירובין מד: וכת' דזה פשיטא, ועי' שיטמ"ק מש"כ בבי' ד' הרשב"א. ועי' מנח"ש ח"א סי' ז' ח', ובהג' לרשב"א מוה"ק כאן בשם

רבא אמר בב' קנים זו למעלה מזו, עי' רשב"א ובעה"מ. ועי' ב"י סי' תצ"ז סי"ד שהק' למה השמיטו הרי"ף והרא"ש האוקימתות דאביי ורבא והביאו המשנה כצורתה דבתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים, והב"ח כתב דלדידן דקי"ל כר"ח דרוב וקרוב הלך אחר הרוב א"צ לתירוצים אלו, ע"ש. ועי' משנ"ב ס"ק מ"ב ושעה"צ ס"ק ס"ו.

אין נוטלין את העלי, רש"י פי' דהוא כלי שמלאכתו לאיסור כההו"א בגמ' בשבת קכג., והתוס' פי' ע"פ המסקנא שם דהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ורש"י לשיטתו פי' דהא דאסרי ב"ש משום דכשמל"א ס"ל דאסור לצורך גופו, ועי' ברא"ה שפי' כרש"י דהוא כשמל"א אך בהא דאסרי ב"ש כתב משום טירחא יתירה ועובדין דחול.

ובשו"ע תצ"ט סע' ה' פי' דהעלי מלאכתו לאיסור, וע"ש במשנ"ב ובביאורו"ל שדן אם יהיה העלי מוקצה מחמת חסרון כיס אם גם מותר משום שמחת יו"ט.

בתוד"ה אין נוטלין וכו' התוס' פי' דהא דשרי לטלטל העלי ולקצב עליו אף שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס משום שמחת יו"ט, עי' מג"א סי' תק"ט ס"ק י"ד דהתירו טלטול מוקצה משום או"נ ביו"ט ולא התירו השימוש במוקצה, וכמשנ"ת לעיל ח. בתוס', ואפ"ה התירו בעלי לקצב עליו בשר מפני שהוא כלי [ע"ש במחצה"ש].

ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו, הרמ"א ביו"ד סי' רס"ו סע' ב' כתב דמותר לטלטל האיזמל אחר המילה בחצר המעורבת, והט"ז שם הק' מהא דאסור לטלטל העלי והיינו דמיד אחר שנגמר השימוש חוזר להיות מוקצה ואסור לטלטלו, ע"ש בדבריו ובנקודה"כ ובי' הגר"א.

ב"ש אומרים אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה וכו' ותבלין ומדוך אצל מדוכה וכו', רש"י פי' משום טירחא, ועי' רשב"א שכתב דמיירי דוקא בגוונא שיש בו משום הוצאה, ובב"י סי' תצ"ח ס"ב כתב דעיקר מילתא משום סכין דהא טבח פשיטא דמוליכין דאדם יכול לילך כמה שירצה.

הר"ן כתב דהא דשרי לב"ה להוליך סכין הוא אפי' דרך רה"ר, ואע"ג דאפשר מבעו"י דההוצאה באו"נ היא כתיקון האוכל עצמו ולא כמכשירין, ועי' תשו' חת"ס סי' קמ"ז שהאריך בזה, ובמלאכת יו"ט מאות ק"ט ואילך, וע"ע מה שהביא המנח"ש מהאבנ"ז והאריך בדבריו. ובעמק ברכה [עמ' קי"ז] דן עוד בד' הר"ן דנראה בדבריו

הגרי"ש שנחלקו עם האגרו"מ לפי"ז אם שרינן גם איסור דאורייתא מחמת סופו משום תחלתו.

יב.

ב"ש דאמרי לא אמרינן מתוך וכו' דאי ב"ה הא אמרי מתוך וכו', יסוד הדין דמתוך שהותרה מלאכה לצורך או"נ הותרה נמי שלא לצורך נתבאר בכמה אופנים, א. דכל מלאכה שהותרה לצורך או"נ אינה בכלל איסור מלאכה ביו"ט [בשיטמ"ק כתובות ז. כת' דלא היתה בכלל לא תעשה כל מלאכה], וברמב"ן עה"ת (ויקרא כ"ג ז') כת' "ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה וכו'" ע"ש, וכע"ז במגיני שלמה. ב. כת' המלאכת יו"ט אות ה' דזה ע"ד מה דאיתא ביבמות ז': הואיל ואישתרי אישתרי, ע"ש. ג. עוד הביא שם אות ט' בשם היראים דבכלל "יאכל לכל נפש" כלולה כל הנאת הגוף. [ואפשר דפלוגתת רש"י והתוס' כאן אם הותרה שלא לצורך היינו שלא לצורך כלל או דבעינן צורך קצת, תלויה בטעמים אלו, ויל"פ].

ברשב"א שבת לט: מבואר דמאן דלית ליה מתוך כ"ש דלית ליה הואיל, הגרע"א הק' דמהסוגיא בפסחים מז: מבואר להדיא דאמרינן הואיל אף למאן דלית ליה מתוך.

עוד בענין מתוך. דעת הרמב"ם – יעוי' בדבריו פ"א מהל' יו"ט ה"ד שבפשטות לשונו נראה דיש מתוך רק בהוצאה והבערה, וע"ש במ"מ ובלח"מ. ועי' עוד בר"ן כאן בדעת הרי"ף. וע"ע בביאור השיטות בביאור"ל ריש סי' תקי"ח, ועי' מנח"ש.

הראשונים הק' לשיטת רש"י מכמה סוגיות, מהא דאסור לעשות מלאכה לצורך מחר, ולצורך גבוה, וצורך נכרי, עי' רשב"א ורא"ש כאן, ועי' קרב"נ אות ל' ביישוב הקושיות, ובביאור"ל ריש סי' תקי"ב, וקוב"ש אות מ"ד.

ובשיטת תוס' והראשונים [בביאור"ל תקי"ח (ד"ה מתוך) מנה כט"ו ראשונים דס"ל כן], דבעינן צורך קצת, דעת הר"ח דבעינן צורך מצוה ולא סגי בהנאתו גרידא, וכן נראה דעת התוס' כתובות ז. (ד"ה אמר) בתי' הראשון דדוקא בעילת מצוה שהיא מצוה חשיבא צורך היום, אמנם בתוס' כאן מבואר שאף לטייל עם הקטן ולשחק בכדור שרי ומבואר דעצם ההנאה לבד חשיבא צורך היום, [ויש לדקדק דבתוס' בע"ב כתבו דהמבשל גיד חשיב "צורך היום" כיון שרוצה לאכלו, והרא"ש בביאור ד' הר"ח כת' דהמבשל גיד חשיב "שמחת יו"ט", ויל"ד].

עוד דנו האחרונים אם צורך מצוה לבד בלי הנאה חשיב צורך היום, [ובתוס' כת' דמשום שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם חשיב שחיטת עולה "שמחת יו"ט", וברא"ש הל' דזה "צורך היום"] עי' קוב"ש לעיל אות כ"ד, ועי' מלאכת יו"ט סי' י"ט וסי' כ"ט. [ובמלאכת יו"ט אות ט' הביא ל' היראים "ולאו דוקא הנאת או"נ התיר הכתוב, אלא כל הנאת נפש וכו', ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת נשמה מותרת וכו'"].

עוד דנו האחרונים אם לצורך מכשירי או"נ מיקרי לצורך [לדעת התוס'], עי' מלאכת יו"ט סי' ל' ל"א, ומנח"ש בשיעורים סוסי' ח', ועי' שש"כ במבוא פ"ג סוף הע' מ"ב מה שציין בזה.

בפנ"י ובקוב"ש אות מ"ג הק' דלר"י דשרי מכשירין א"כ כמעט כל המלאכות יהיו מותרות דכמעט אין בנמצא מלאכה שאינה שייכת במכשירין, ומכאן זה ייסדו האחרונים דל"א מתוך שהותרו מלאכות למכשירין הותרו שלא לצורך אלא רק במלאכות שהותרו לצורך או"נ ממש, ועי' מלאכת יו"ט אות ג' ואילך.

ע"ע בשש"כ פ"ב הע' מ' שהביא מהגרש"ז דל"א מתוך אלא לצורך חיובי אבל לא לצורך סילוק מפריע וכד', ומש"ה אסור להרוג יתוש ביו"ט ול"א מתוך, וע"ע קוב"ש לקמן אות נ"ו.

נחלקו הראשונים אם למעשה יש עירובי חצרות ביו"ט, עי' ברי"ף וברשב"א.

המבשל גיד בחלב וכו' לוקה משום מבשל ביו"ט, יש מן האחרונים שהק' למ"ד ח"ש אינו אסור מה"ת, נימא מתוך שיכול לאכלו פחות פחות מכשיעור יהא מותר לבשל ולא ילקה ע"ז, אך כידוע האבנ"ז כתב דאסור לבשל פחות מכשיעור ביו"ט דאינו בכלל "יאכל לכל נפש" דפחות מכזית ל"ח אכילה, ועי' מש"כ בזה מרן רה"י שליט"א ב"ירושלים במועדיה" שבת – מלאכות עמ' רס"ו.

יב:

בטעם איסור הולכת המתנות לכהן, רש"י פי' גזירה משום הפרשתן, ועי' פנ"י, צל"ח ומנח"ש.

תוד"ה אין מוליכין, עי' היטב מהרש"א ומהר"ם, וע"ע ביאור"ל סי' תק"ו סע' ג' בשם המהרש"ל, ועי' מנח"ש. וע"ע ברמב"ם פכ"ג מהל' שבת הל' ט"ז ובפ"ד מהל' יו"ט הל' כ"ו. [עוד העירו בזה דהתוס' והרמב"ן נחלקו בשבת קכח: אם הא דתרומה ביד ישראל אינה מוקצה

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

דהקנס מפני שהפסיד לכהן תרומה גדולה, [ובמנח"ש בשיעורים סי' י"א סק"ד כתב דנפק"מ דלהרמב"ם בזה"ז דאין מפרישים תרומה גדולה אלא כל שהוא יכול להפריש קודם שידוש (עי' שם עוד בכל הסימן) ובאפיק"י (ח"א סי' מ"ד ס"ק י"א) כת' דמשה"ה נד רש"י מפ"י הרמב"ם דמה"ת חטה אחת פוטר את הכרי, ע"ש].

יג:

תרומה גדולה נטלת באומד, רש"י פי' משום דמן התורה תרומה גדולה אין לה שיעור, ועי' ברשב"א מה שהק' עליו ומה שפי', וע"ע ברמב"ם [פ"ג מתרומות ה"ד] ובראב"ד שם ומה שדנו בדבריהם בכס"מ ומל"מ.

תרומה נטלת במחשבה, רש"י כאן פי' דנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ועי' רשב"א, אמנם שיטת התוס' בחולין ו: [באמצע ד"ה והתיר] שרק בדמאי מהני בכה"ג, ובטבל ודאי בעינן הפרשה בידים אלא שאי"צ דיבור, ועי' תוס' גיטין לא. ד"ה במחשבה, ובדעת הרמב"ם [פ"ד מתרומות ה"ז] הנו"כ שם נקטו דס"ל כרש"י כאן, אמנם המנ"ח [מצוה תק"ז ס"ק ג'] הביא דהשעה"מ נקט בדבריו כתוס' בחולין. וע"ע ברשב"א קדושין מא:, ולכאורה יוצא בזה ג' שיטות.

המקלף שיעורים וכו' אם קלף ונתן לתוך ידו חייב, ונחלקו רש"י ותוס' דלרש"י הוא משום דחשיב קבע, והתוס' [והראשונים] הוכיחו מהמשך הסוגי' דהוא משום דחשיב גמר מלאכה, וברמב"ם פ"ג מהל' מעשר הל' י"ט משמע גם כרש"י, ועי' קהלות יעקב סי' י' מה שיישב קושית התוס'. ועי' חזו"א מעשרות סי' ד' ס"ק י"ז.

תוד"ה ואם, עי' מהר"ם. ובעיקר ד' התוס', המג"א [שי"ט סק"ח] הביא חילוק זה להלכה, והגרע"א בהג' שם הק' מהסוגיא בשבת עד:, ועי' אגל"ט דש אות ו' סק"ג, ובביאור"ל סוסי' שכ"א, מה שיישבו בזה כ"א בדרכו. ועי' מנח"ש.

בצלים משיעמיד ערמה, ואילו גבי שבת העמדת ערמה פטור, הכס"מ פ"ח מהל' שבת ה"ו הביא דהרמ"ך הוכיח מכאן כדעת הראשונים דמעמר שלא במקום גדולו פטור, ודלא כהרמב"ם, ובמנ"ח מוסך השבת דש ס"ק ב' יישב קושיתו.

כיצד מולל, הנה לעיל יב: בעובדא דאושפזיכניה דרבר"ח אתא לקמי' דרבא וא"ל דמוללין ביו"ט,

משום דרק אריא דאיסורא הוא דרביע עלה או משום דעומדת לכהן דראויה לו, ויל"ד אם הרמב"ן שם יכול לסבור כהתוס' כאן דאסור לתת לכהן גם בביתו].

אמר רבא מי קתני וכו', ולעולם שחיטתן מאמש וכו', עי' רשב"א כאן ורש"ש במשנה.

רב טובי בריה דרב נחמיה הו"ל גרבא דתרומה, הראשונים העירו דנראה דנוהג תרו"מ בפירות חו"ל, עי' רשב"א ור"ן.

מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביו"ט, רש"י פי' דהוי כלאחר יד וביו"ט לא גזור, והנה הראשונים הק' דכאן מבואר דבשבת אסור, ובשבת קכח. מבואר דשרי למלול מעט בראשי אצבעותיו, עי' ברשב"א ובר"ן מה שכתבו לחלק בין הסוגיות, ועי' משנ"ב תק"י סק"א דמשמע לכאורה שאף שהוא כלאחר יד בשבת הצריכו שינוי נוסף וביו"ט התירו כך, ויל"ע. ועי' אגל"ט דש ס"ק כ"ח בארוכה, ושורש הדברים תלוי בפלוגתת הראשונים אם לפרש הסוגי' דלקמן יג: "כיצד מולל" בשבת או ביו"ט, ע"ש.

עוד יל"ע ברש"י שבד"ה מהו לפרוכי ביאר הצד להתיר משום דהוי כשחיטה ובישול, ובד"ה מוללין פי' משום דהוי כלאחר יד, [גם עצם מה שכתב דהוי כשחיטה לכאורה אינו כשיטתו לקמן ריש אין צדין שכל שאפשר לעשותו מעיו"ט אינו כשחיטה].

יג.

תוד"ה הא ר' יוסי, בבי' שיטת רש"י וישוב קושיות התוס' עי' פנ"י.

שמו טובלו, רש"י פי' דחייב עליו מיתה משום דשם מעשר שחל עליו קובעו ומחייבו בתרומה מדאורייתא, ודעת הרמב"ם [פ"ג ממעשר הל' י"ט] דאינו אלא טבל דרבנן ולוקה עליו מכת מרדות, ע"ש במל"מ, ועי' אפיקי ים ח"א סי' י"א ס"ק י"א י"ב.

כותש למה לי לימא ליה כי היכי דיהבו לי וכו', עי' חי' מרן רי"ז הלוי [דף ל' ע"א מדפי הספר], דהנה יש ב' דינים המחייבים הפרשה של פירות גמורים, א' מדיני התרומה שתהיה בפירות גמורים, ב' מזכות הכהן לקבל פירות גמורים, ע"ש מה שבי' סוגיין לפי"ז.

אמר רבא קנסא, רש"י פי' דהקנס על שגרם לישראל לעבור על מלאכתך ודמעך לא תאחר, [ובמנח"ש העיר דבשבת קכז: מבואר ברש"י דכל שלא מירח אין בזה איסור תורה], והרמב"ם [פ"ג מתרומות הי"ד] כתב

יד:

אבל לא בטבלא ולא בנפה וכו', המגיד משנה [פ"ג הט"ו] הביא ד' הרשב"א בעבוה"ק דהא דאסור בנפה ובכברה משום דרך ברירה שבשבת היא דרבנן שרי ביו"ט, אבל בנפה וכברה שבשבת חייב חטאת אסורה ביו"ט, ומזה הוציא הרשב"א דה"ה דלברור ולהניח לאחר זמן אסור ביו"ט, והמ"מ הק' עליו, ונקט שנפה וכברה דאסור הוא משום דמיחזי כבורר לימים רבים, ונקט שמותר לברור ולהניח לבו ביום, והט"ו [סי' תק"י סק"ג] יישב ד' הרשב"א, ע"ש, ועי' ביאורו"ל שם ס"ב [ד"ה אם רוצה לאכלו].

ובעצם הנדון אם להתיר מלאכת בורר ביו"ט, יש לדון טובא הרי בורר היא מהמלאכות שקודם לישא, ותלוי במה שדנו הראשונים ריש פ' אין צדין ובתי' שבירושלמי שהביאו שם הראשונים, [וע"ע ברמב"ן וברשב"א שבת צה.], ויעוי' לקמן כט: דמבואר שם שאם נפל צרור לתוך הקמח ביו"ט שאסור להוציאו משום בורר, ועי' ביאורו"ל ריש סי' תק"י.

לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא, רש"י פי' דהא דפסולת מרובה על האוכל דנוטל את האוכל מיירי כשרק טורח הפסולת מרובה על האוכל, ומש"ה נוטל את האוכל, אך בתוס' בשבת קמב: ובר"ן כאן הביאו פי' אחר, דהא דפסולת מרובה על האוכל מיירי כשטורח האוכל מרובה אף שבכמות הפסולת רבה, ואסור ליטול הפסולת אף שטרחתה מועטת כיון שהיא רבה בכמות, וכתב המהרש"א שם דלפי"ז גרסי' כגירסת הרי"ף כאן דמקשינן פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי, וזה תי' דסד"א שעדיף לטרוח פחות בנטילת הפסולת. ועי' ב"י סי' שיי"ט דלהרמב"ם הגירסא בקושיא כהרי"ף שגורסים פשיטא, ובתירוצ' הביאור כרש"י, ולפ"ז א"ש פסק הרמב"ם והשו"ע, ע"ש.

הגרע"א הק' איך מותר לטלטל הפסולת הרי היא מוקצה, והוכיח מזה כד' התוס' לעיל ח. דשרי לטלטל מוקצה [אפר כירה] לצורך או"נ, והרש"ש תמה דנעלמו ממנו ד' התוס' בשבת [שם] שמותר לטלטל משום דכיון שהפסולת מיעוט היא בטלה, ועי' חזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו דאין הביאור כפשוטו שהפסולת בטלה ברוב, אלא שאין דנים א"ז כעסק בטלטול הפסולת אלא כעוסק בתיקון האוכל, ע"ש, ועי' מנח"ש שהאריך בזה.

הק' במנח"ש בהא דאמר' פסולת מרובה מי איכא למאן דשרי, ופירש"י דודאי לכו"ע האוכל בטל לפסולת, א"כ לב"ש דבאוכל רבה על הפסולת בורר אוכל, הרי אחר

ומבואר שם בסוגי' דבשבת אין מוללין, ובשבת קכח. מבואר דמותר למלול בשבת בשינוי, ושיטת רש"י ותוס' דהסוגי' כאן מיירי ביו"ט וצריך שינוי, ומה שהתירו בשבת למלול בראשי אצבעותיו הוא פעולה אחרת [עי' רשב"א ור"ן]. אבל שיטת הרי"ף לפרש דהסוגי' כאן מיירי בשבת, וביו"ט שרי למלול בלי שום שינוי, ומש"ה כאן הביא עובדא דאושפיזיכניה דרבר"ח כצורתה ותו לא, ובפרק מפנין [נא. מדפה"ר] הביא המימרא דכיצד מולל, דבשבת צריך שינוי, וע"ש בבעה"מ, והשו"ע ריש סי' תק"י ובסי' שיי"ט סע' ה' נקט כדעת הרי"ף, והרמ"א בסי' שיי"ט הביא דיש מחמירין ואוסרין בשבת אפי' בשינוי, והיינו כרש"י ותוס', יעוי"ש.

יד:

בית שמאי אומרים תבלין נידוכין וכו', הריטב"א והר"ן הק' למה הצריכו שינוי הא מלאכת או"נ שריא ורק במכשירין מצינו דיש חילוק בין אפשר לעשותה מעיו"ט לא"א מעיו"ט, ותי' דהכא שאני דכיון שדרך לדוך מלח ותבלין לימים הרבה הצריכו חכמים שינוי, ע"ש, וע"ע בהשגת הראב"ד פי"ד מהל' יו"ט ה"י, ובגוף הדבר אם מלח ותבלין חשיבי או"נ או מכשירין, הרמב"ם פ"א ה"ח כתב דתבלין הוא מכשירין שא"א לעשותה מעיו"ט, ועי' מ"מ פ"א ה"ה ולח"מ פ"ג ה"ב. והפנ"י הק' לאידך גיסא לדעת התוס' דכל מלאכות שקודם לישא אסורות מדאורייתא למה התירו דיכה שהיא תולדה דטחינה ע"י שינוי, ע"ש, ועי' מנח"ש.

תוד"ה בית הלל וכו', בשבת קמא. הביאו התוס' בארוכה ב' הדעות אם הא דאמרו שם דפלפלין נשחקין בשינוי מיירי בשבת או ביו"ט, ויעוי"ש שהאריכו לפרש לפי"ז הסוגיא כאן, וע"ש במהרש"א.

בתוס' בא"ד, מלח של ים צריך שינוי אבל שליניוני' אי"צ שינוי וכו', עי' מהרש"א, ובשעה"צ סי' תק"ד סק"ו כת' דהוי טוחן אחר טוחן, וע"ש ס"ק ז', ועי' מנח"ש.

תוד"ה איכא בינייהו וכו' פסק ר"י דיש לאסור וכו' ואע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל דלכל א' יש קולא וחומרא וכו', עי' מנח"ש שהאריך בזה, וע"ע דרו"ח להגרע"א מערכה ד'.

בתוס' בא"ד, מיהו מהאי פיסקא לא נפיק לן מידי דהא קי"ל כשמואל, עי' מהרש"א שהק' הא נפק"מ אם צריך להטות במלח או בתבלין, ועי' מנח"ש, ובעיקר הפסק להלכה, עי' ברי"ף ובמלחמות ובר"ן בארוכה.

מ"מ וציונים - פרק קמא דביצה

רב אשי אמר וכו' שאין דרך חימום בכך, הרמב"ם פ"י מכלאים ה"ז [וכן פס' השו"ע יו"ד ש"א סי"ב] הביא דאסור להחזיק ביצה חמה בבגד של כלאים מפני שנהנה מהבגד שמגן עליו מחום הביצה, והראב"ד שם השיג עליו מהגמ' כאן "א"א לא ידעתי מה הפרש יש בין ביצה ופשיטי ובורוני ובמס' יו"ט מתיר הכל לפי שאין חמום בכך וכו' ע"ש שנראה לכאורה שנחלקו בגדר ההנאה שנאסרה בשעטנז.

אמר אב"י סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו, הרשב"א כת' דמותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו וכדאיתא בשבת ס: ע"ש, וסד"א שלשלחו גם מותר מפני שחשיב צורך גופו שחברו נהנה בזה ואסור משום גזירה משום מעשה שהיה. וכע"ז כת' בתוס' בשבת ס. דחמיר מכשמל"א מפני שבאת תקלה על ידו, וע"ש בחי' הגרע"א שכת' שמד' תוס' אלו העלה להתיר לשלוח פמוטים לחתן בשבת דמשום שמחת החתן חשיב צו"ג. וע"ע בשיטמ"ק כאן דס"ל שכל כשמל"א אין משלחין אותו, ודלא כהגרע"א, ולכאורה כך עולה גם בפשטות מד' רש"י (ד"ה משלחין) והתוס' כאן שנצרכו לחלק בין תפלין לסנדל המסומר שבתפלין אין איסור ביו"ט, וא"כ קצת צ"ב פסק הגרע"א.

ויעוי' סי' ש"ח סע' מ"ז שהביא המחבר ב' דעות אם מותר לטלטל בגד שעטנז בשבת והמ"ב הכריע דהעיקר כדעה הראשונה שאוסרת לטלטל אפי' לצוגו"מ, ושורש הדברים הוא במרדכי כאן, ויל"ע.

וברמב"ם פ"ה מהל' יו"ט ה"ו נראה שהשמיט דינא דסנדל המסומר, יעוי' שעה"מ שם וצל"ח כאן.

רב ששת שרא לשדורי תפלין וכו' בהג' אשר"י הק' [וכן בקרב"נ אות ש' ע"ש] הא במשנה אמרו "והן צורך המועד" ואיך התיר לשלוח תפלין שאסורין במועד, ומזה הוכיח דמניחין תפלין בחוה"מ, ע"ש. ועי' תוי"ט.

כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט, המג"א סי' ש"ו ס"ק ט"ו הביא דהב"י סי' תקכ"ז הביא מהמרדכי דאסור לתת מתנה בשבת ויו"ט אלא לצורך מצוה, והביאו המ"ב להלכה [שם בס"ק ל"ג] והבית מאיר ס"ל דבלי קנין סודר וכד' שרי, [וע"פ ד' הגרע"א הנ"ל אין ראייה מסוגיין להבית מאיר דמשום שמחת יו"ט חשיב צורך היום ושרי גם להמג"א] ועי' מנח"ש.

היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה חמה וכו', בפלוגתא רש"י ותוס' עי' רשב"א ובעה"מ ומלחמות כאן.

שיברור חלק מן האוכל כבר יהיה הרוב פסולת והאוכל בטל ואיך ימשיך לברור, ע"ש שתי' בכמה אופנים.

משלחין בהמה חיה ועוף, כת' המשנ"ב [תקט"ז ס"ק ב'] דמיירי באינה עומדת לגדל ולדות ובתרנגולת שאינה עומדת לביצים, וע"ש בשעה"צ.

וכתב המשנ"ב [שם ס"ק ד'] דכל הני דאסור אפי' במקום שיש עירוב, דאין הטעם משום איסור הוצאה וכמו שנקט שם הט"ז דמיירי דרך רה"ר, ע"ש, אלא משום מוקצה, ועי' שעה"צ ס"ק ו' ויש להעיר שברמב"ם משמע קצת כהט"ז שהביא דינים אלו בפרק ה' בתוך דיני הוצאה ביו"ט, ע"ש. וכן בבעה"מ לעיל שכתב דהמשנה דמשלחין כלים היא כב"ה דאית להו מתוך].

תלתא גברי ותלתא מיני מאי תיקו, הרמב"ם [פ"ה ה"ח] פסק לקולא דהוי ספק דרבנן, וכן פס' השו"ע, אך הרי"ף השמיט איבעיא זו ונקטו בדבריו הר"ן והמ"מ [שם] שדעתו להחמיר ותמהו בזה.

כלאים למאי חזו, עי' מה שהביא המנח"ש מהתפארי.

שמה תכרך לו נימא על בשרו, וברש"י, עי' ראב"ד בתמיד לב. בסוף העמוד, ועי' מנח"ש. ועי' בר"ן שהק' למה הוצרכו לגזור תיפול' משום י' מצעות וכלאים תחתיהם דאסור, ע"ש. ועי' ברמב"ם פ"י מכלאים ה"ב ובמהר"י קורקוס שם.

תוד"ה מפני וכו' בסוה"ד דלא אשכחנא בשום מקום שיהא אסור וילון מכלאים וכו', הב"י יו"ד סי' ש"א סעי' י"א הבין בד' התוס' דאין איסור כלאים בוילון כלל, והמהרש"א כאן והש"ך שם [ס"ק י"א] תמהו עליו דודאי אי"ז כוונת התוס' דהרי מהסוגי' מבואר להדי' דיש איסור כלאים בוילון, ועי' צל"ח. [וע"ע קרב"נ ס"ק ק'].
טו.

אלא בקשין, שיטת רש"י כאן וכמו שפי' התוס' בתחילת דבריהם דלבדים קשים מותר רק לישב עליהם ואסורים בהעלאה, אך ביומא סט. פירש"י דנמטא גמדה דנרש שרי גם בהעלאה, ועי' ברשב"א כאן ובבעה"מ, ובב"י מחלוקתם עי' מש"כ בקה"י סי' י"א, וע"ע בית הלוי ח"א סי' ג'. ושיטת התוס' כאן ובשבת נז: דבשוע טווי ונוז שהוא איסור דאורייתא אסור אפי' בקשין [בהעלאה בלבד, ולא אסור רבנן בקשין להציע תחתיו], אבל בלבד שאפי' ברח"ל אינו אלא מדרבנן מפני שאינו אלא שוע לא גזרו רבנן בקשה, ועי' עוד בר"ן כאן.